Олена ГАСЬКЕВИЧ

Аннотація: У статті розглядаються особливості роботи музею Юліуша Словацького в умовах війни. Вказано основні напрямки і методи роботи із особами, тимчасово переселеними із зони бойових дій. Виділено краєзнавчо-історичний, мистецький, літературний, музичний напрямки роботи із біженцями. Особливості роботи із дітьми та дорослими. Зазначені основні едукаційні проекти, що реалізовувалися із ВПО у музеї, аналізується їх успішність і корисність для психологічної реабілітації для ВПО.

Ключові слова: війна, музейна едукація, психологічна реабілітація, ВПО, біженці, арт-терапія, казкотерапія, майстер-класи, інтеграція, літературні читання, музичні вечори, квести.

Музей Юліуша Словацького знаходиться у північно-східній частині Тернопільської області, у старовинному історичному місті Кременець, наразі не охопленому воєнними діями. Музей, після 24 лютого 2022 р., не припиняв своєї роботи. Найцінніші експонати убезпечено та евакуйовано, однак, мінімалістичної експозиції достатньо, аби ознайомити із життєвим і творчим шляхом Юліуша Словацького. Юліуш Словацький (1809-1849) – другий за значимістю (після Адама Міцкевича) польський поет доби Романтизму, народився у Кременці. Музей знаходиться у його родинній садибі. Заснований у 2002 році на підставі міждержавних домовленостей України та Польщі, він став осередком культурно-просвітницького життя у регіоні.

Війна – це абсолютно новий досвід. Зберегти нашу культурну спадщину, допомогти пережити важкі часи, виховувати патріотизм, підтримувати оптимізм, позитивний настрій, стати культуртрегерами та арт-терапевтами – такі завдання поставило сьогодення перед працівниками нашого закладу. Із початком повномасштабної російської агресії до Кременця прибуло в загальному 15 тисяч осіб, вимушено переселених із територій, де точиться війна. Це, переважно,молоді сім'ї, матері із дітьми та літні люди. Частина із них – у побуті розмовляють російською мовою, та мало поінформовані про історію власної держави, хоча і підтримують її всім серцем. У багатьох із них жахи війни та окупації відбилися на психічному та фізичному здоров'ї. Дехто втратив весь свій

життєвий доробок, і, що найстрашніше, – близьких та рідних. Ці люди потребують особливого ставлення та підтримки . Особи, що через обставин позбавлені звичного оточення, роботи та занять потребують допомоги в інтеграції у новому соціумі. Війна завдала колосального удару особливо по дитячій психіці. Перед працівниками нашого закладу постало питання допомогти подолати нашим співвітчизникам наслідки стресу і, водночас, розширити їх світогляд, поглибити знання із гуманітарних дисциплін та мистецтва. Працівники музею переорієнтували свою діяльність в основному на художньо-естетичну та історичну едукацію вимушених гостей нашого міста, виховання у них патріотичних почуттів. Музейно-педагогічна діяльність закладу розвивається у таких напрямках:

- **КРАЄЗНАВЧО-ІСТОРИЧИЙ**

(краєзнавчі зустрічі у музеї; піші екскурсії містом та околицями). Цей напрямок дає можливість донести вимушеним гостям міста інформацію про даний регіон, його історію в контексті історії України. Запізнати із різними етносами, що творили протягом віків культурне обличчя міста, їх взаємовпливи і взаємодією. На основі міської архітектури навчити вирізняти основні архітектурні стилі. Багата на реліктові та ендемічні рослини природа Кременеччини, діючий тут Ботанічний сад, дає можливість поглибити та розширити знання із ботаніки. Опрацьовано спільний маршрут: Музей – Ботанічний сад, де для дітей проводяться еколекції.

Одним із перших заходів для внутрішньо переміщених осіб стала краєзнавчо-пізнавальна зустріч «Чудове рідне місто». Ми були свідомі того, що люди прибули до Кременця не з власної волі, але оскільки доля закинула їх у це історичне місто, ми запропонували їм ознайомитися із його багатовіковою історією, багатонаціональною культурою та постаттю Юліуша Словацького, якому присвячений музей. У програмі зустрічі: історичний екскурс директора Тамари Сеніної, перегляд фільму про Кременець, ознайомлення із легендами Кременеччини, екскурсія по музею та огляд виставок художниці Ольги Зозулі та Майстра народних промислів Ольги Шевчук. Несподівано захід видався настільки велелюдним, що потік людей перевищив можливості нашого приміщення. Згодом, ми практикували такі зустрічй й надалі, але уже в камерному форматі.

- **МИСТЕЦЬКИЙ:**

МАЙСТЕР-КЛАСИ ДЛЯ ДІТЕЙ:

Систематичне проведення майстер-класів для дітей із народних промислів та образотворчого мистецтва розкриває величезні можливості для набуття знань про багатство і різноманіття народного художнього мистецтва України; розвиває естетичні смаки; позитивно впливає на нервову систему і є арт-терапією; розвиває дитячу моторику; сприяє розвитку комунікації із ровесниками та соціалізації. Такі заняття проводилися у музеї регулярно 2 рази в тиждень. На наше запрошення активно відгукнулися місцеві художниці та майстрині.

Окремим циклом слід виділити серію заходів до Міжнародного дня захисту дітей, організовану для дітей сиріт та позбавлених батьківського піклування із міста Павлоград, що включали ознайомлення із постаттю Юліуша Словацького у музеї, сеанс арт-терапії під керівництвом художниці Ольги Зозулі, інтеграційну зустріч із ровесниками-кременчанами, спільний похід на Замкову гору із коротким ознайомленням з історією міста.

Майстер-класи із малювання, які проводила художниця Світлана Ткачук, супроводжувалися інформативними міні-лекціями на тему історії українського декоративно-прикладного та художнього мистецтва напр. «Чарівна петриківка».

На заняттях із виконання ляльки-мотанки (народний майстер – Людмила Блищак) діти довідалися про багатовікову традицію української ляльки- мотанки та власноруч зробили ляльку-оберіг.

Заняття за подібною тематикою проводила у музеї і очільниця арт-студії «Викрутаси» Юля Янчук. [foto. №1]

У традиції майстра декоративно-прикладного мистецтва Ольги Шевчук - робити на майстер-класі з патріотичною тематикою 2 вироби. Один діти робили для себе, а другий –для воїна ЗСУ. Так було передано для підняття бойового духу воїнів 20 значків «Я люблю Україну» та 28 янголів-оберегів.

МАЙСТЕР-КЛАСИ ДЛЯ МОЛОДІ І ДОРОСЛИХ:

Є арт-терапією, сприяють розвитку естетичних смаків; сприяють інтеграції у новому соціумі; У музеї пропонуються заняття із малювання а також художнього декорування і розмальовування еко-шоперів. Заняття для дорослих, щоправда, користуються меншою популярністю, аніж дитячі майстер-класи. [foto. № 2]

ВИСТАВКИ:

ВИСТАВКИ ХУДОЖНІ:Демонстрування виставок творів місцевих художників розвивають естетичні смаки; дають знання із основ художнього мистецтва; розкривають красу регіону у пейзажах; Неодноразово практикувалося поєднання відкриття виставки їх художнім майстер-класом, який проводить автор виставки. Наприклад, демонстрування виставки прикрас «канзаші»: «Чудові речі для малечі» (авторка Ольга Шевчук) поєднувалося із майстер-класами мисткині. Відкриття виставки художніх полотен Ольги Зозулі «Хай буде весна!» завершилося заняттям із малювання.[foto № 3]

ВИСТАВКИ ДО ДЕРЖАВНИХ СВЯТ ТА ПАМЯТНИХ ДАТ

Сприяють розвитку патріотизму, поглиблюють знання з історії. Музейники організовували інформативні виставки до пам’тних дат, запрошуючи ВПО. [foto. № 4]

ЛІТЕРАТУРНИЙ

ЛІТЕРАТУРНІ ЧИТАННЯ:

Кременець надзвичайно багатий на поетів і письменників. Протягом минулих пандемічних років музей реалізовував онлайн-проєкт «В ОБІЙМАХ МУЗ ДО ПРАЦІ ЗАЛУЧАЙТЕСЬ!». Авторів, що брали у ньому участь, нині музей запрошує на «літературні посиденьки» для осіб, вимушено переселених із зони бойових дій. Сила мистецького слова є потужним засобом патріотичного виховання, пізнання краси рідної мови, сприяє розвитку естетичних смаків.

Оскільки музей Юліуша Словацького – це музей Поета, поетичному слову тут надається особливої ваги. Закономірно, що великі потрясіння є потужним поштовхом для творчості. Щоб виплеснути емоції, - писати вірші, прозу,малювати беруться навіть люди, у звичайний час абсолютно далекі від мистецтва. Вдалим вважаємо масштабний літературно-мистецький проєкт «ЛЮБОВ НА ЛІНІЇ ВОГНЮ», у якому взяли участь як місцеві поети так і внутрішньо переміщені особи. . [foto. № 5]

КАЗКОТЕРАПІЯ

Для наймолодших відвідувачів краса українського слова розкривається у казках. Вона ж має і терапевтичний ефект. Через осмислення казки діти краще розкриваються, вона допомагає їм побороти страхи, фобії, виробити правильне ставлення до ситуації, вчитьзрозуміти себе і свої потреби. . Наприклад, авторська казка наукової працівниці музею Наталі Юр'євої «Про ведмедя й мурашок», яку авторка читає під час майстер-класів із декоративно-прикладного мистецтва.[foto. № 6]

МУЗИЧНИЙ

МУЗИЧНІ ВЕЧОРИ

У Кременці є чимало прекрасних музикантів та співаків. Базою для них є школа мистецтв ім. М. Вериківського та музичний факультет гуманітарно-педагогічної академії ім. Т. Шевченка. На традиційне «СВЯТО РОЯЛЮ», що зазвичай проводиться у травні, до музею були також запрошені виконавці із інших міст (Тернопіль, Рівне, Луцьк). Цьогоріч гостями свята стали, в основному, особи, вимушено переселені із зони бойовий дій. Музика є одним із найунівверсальніших та найсильніших засобів естетичного та патріотичного виховання і цей ресурс у музеї активно використовується. Серед гостей міста виявилося чимало талановитих музикантів, частина із них – студенти Одеської та Київської консерваторій. Після відвідин «Свята роялю» вони стали частими гостями музею Словацького, інтегрувалися у мистецьке середовище Кременця. Наступні концерти у музеї проводяться уже із їх участю.[foto.№ 7]

ЕКДУКАЦІЙ НІ ПРОЄКТИ. МІСЬКІ ІГРИ, КВЕСТИ.

При нашому закладі був реалізований трьохденний едукаційно-мистецький проект для переселенців, в основному – студентів та учнів старших класів, із вивчення стрілецьких пісень (викладач музики – Лариса Зелінська; історик – канд. іст. наук Олександр Соловей). У його процесі слухачі не лише розучили ряд стрілецьких пісень, а й розширили свої знання з історії України початку ХХ ст. завдяки історичному екскурсу, що розкривав передумови та розвиток руху Січових стрільців. Згаданий музичний проект мав своє продовження у лекції директора музею Тамари Сеніної та пішої екскурсії на історичний Монастирський цвинтар, де знаходиться могила Січових стрільців, що загинули у Кременці у 1919 році.

Для молоді також була запропонована міська гра «Знайди скарб королеви Бони». Їй передувала популярна лекція ст. наукової працівниці музею Олени Гаськевич про давню володарку міста – Бону Сфорцу Арагонську та піший підйом на Замкову гору. На жаль, у грі взяли участь лише 4 особи, тому ініціативу не повторювали.

Також у музеї спробували відкрити для молоді старшого шкільного віку театральний гурток «Мельпомена в провінції». Цьому служать наявні у музеї реконструкції костюмів 18 століття. Гурток наразі малочисельний. Крім того плинність учасників обмежує можливості серйозних занять театральним мистецтвом. Бажаючі розучують сценки із драм Юліуша Словацького та інших зарубіжних класиків XVIII- XIX ст., що сприяє розширенню знань із зарубіжної літератури.

Активно підтримали дорослі й діти акцію у музеї у День вишиванки. Велика частина присутніх успішно справилися із завданням впізнати серед демонстрованих їм вишиванок візерунок свого регіону.

У музеї діти та й дорослі мали змогу глибше пізнати традиції та вірування нашого народу. Особливо вдалою стала імпреза «ОЙ, НА ІВАНА, НА КУПАЛА…» за участю художниці Ольги Зозулі. Окрім майстер-класу із плетіння купальських вінків, діти ознайомилися із фотовиставкою, що висвітлювала традиції села Іваннє на Кременеччині, вбирали купальське дерево, співали купальських пісень та в’язали вузлики-бажання. А бажання у всіх одне – перемога і мир.

Подією всеукраїнського масштабу став, організований у залах музею всеукраїнський фестиваль авторської ляльки «ЛЯЛЬКОВЕ ДИВО» за тематикою «УКРАЇНА У ВОГНІ». Тут було експоновано роботи 44 учасниць із усіх куточків України – у тому числі Краматорська, Кривого Рогу, Херсону, Харкова, Нікополя, Жовтих Вод та ін. На виставці постали ляльки-берегині, ляльки-месниці, суворі та грізні. Вони – зліпок емоцій авторок, що пережили багато трагічного .[foto.№ 8]

Нам, музейникам, важливо наблизити гостям нашого міста постать Великого Кременчанина Юліуша Словацького, водночас охопивши період епохи Романтизму. Переважній більшості дітей і молоді польська література була майже або і зовсім незнайома. З освітньою метою музей періодично організовує для охочих тематичні піші екскурсії містом: «Слідами Короля Духа». Окремо варто згадати піший похід на Скелі Словацького (в околицях Кременця). У поході брали участь діти із Харкова, Ізюму та Гуляйполя. Молодші діти: Аліна К., Вітя П., Сашко К. ішли разом із мамами. Всього у поході брали участь 7 дітей та 4 батьків.

Окрім того, для молоді організовано екскурсію на історичний цвинтар, де знаходиться могила матері Юліуша Словацького. Кожен із учасників походу зачитав фрагмент із листів поета до матері у перекладі українською.

Загалом, прибулі діти швидко інтегруються у новий соціум. Тут, у музеї вони мали можливість познайомитися із місцевими ровесниками. Утворилися стійки групи напр..: Мілана (Харків, 6 р.), Артем (Бердянськ, 7 р.), Ангеліна (Кременець, 7 р.), Максим (Київ, 5 р.). Діти подружилися, почали контактувати між собою поза музеєм.

Робота із дітьми та молоддю, вимушено переселеними із зони бойових дій триває і надалі. У її процесі працівники музею постійно удосконалюються, шукають нові форми та методи. Дотепер найуспішнішими із форм роботи із даним контингентом дітей та молоді є арт-терапія та казка. Позитивний вплив малювання на дитячу психіку працівники музею помітили на прикладі двох дівчаток Світлани та Віки 11 та 13 років із Ірпеня. Під час першого знайомства дівчатка вирізнялися мовчазністю, боязкістю, не йшли на контакт. Однак, малювали зацікавлено і ретельно, процес явно їх захопив, зник вираз напруженості на обличчях. Наприкінці майстер-класу вдалося обмінятися із ними хоч кількома загальними фразами. Дівчатка відвідували заняття систематично, поступово ставали говіркішими, частіше всміхалися. Дуже ефективним вважаємо і «казко-терапію» для наймолодших відвідувачів. Читання казок поєднуємо із міні-сценками із авторськими ляльками кременецьких мисткинь – майстрів декоративно-прикладного мистецтва: Лідії Лапки, Людмили Блищак та Олени Локатир. Працівники музею нав'язали контакт із

шкільним психологом Світланою Маничевою (загальноосвітній ліцей ім.. Нестора Літописця) для подальшої спільної праці. Проблемою таких занять у музеї є плинність дитячого контингенту, що унеможливлює систематичну роботу із сталою групою дітей. Робота з музейної едукуації для дітей, вимушено переселених із зони бойових дій, триває і надалі. Працівники музею Юліуша Словацького постійно шукають нових, більш ефективних її форм. Нашою ціллю є, передусім, стабілізація дитячої психіки,травмованої війною, допомога у інтеграції в новому соціумі, розширення кругозору, ознайомлення із історією, культурою та мистецтвом нашого регіону та України загалом.